

‘अन्तर्मनको यात्रा’ संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक
कोड मिश्रणको अध्ययन

भवानीप्रसाद ढकाल

परीक्षा क्रमाङ्क : २८१४७४

त्रि. वि. दर्ता नं. : ६-१-३-८१-२०००

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको

नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

२०१२

विश्वविद्यालय क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि., कीर्तिपुर

काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको प्रस्तुत 'अन्तर्मनको यात्रा' संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी भवानीप्रसाद ढकालद्वारा मेरो निर्देशनमा रही तयार पारिएको हो । निजले तयार पारेको यस शोधपत्रप्रति म पूर्ण रूपमा सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

अगस्ट, ४, २०१२

.....

प्रा. डा. पाससमणि भण्डारी

(शोध निर्देशक)

शिक्षाशास्त्र सङ्काय,

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको प्रस्तुत 'अन्तर्मनको यात्रा' संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तहका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र. सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा. डा. सुषमा आचार्य (विभागीय प्रमुख)
२.	प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी (शोध निर्देशक, नेपाली भाषा शिक्षण, अध्यक्ष)

अगस्ट, २१, २०१२

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत शोधपत्र तयार पारिएको छ । अन्तर्मनको यात्रा' संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अध्ययन शीर्षकमा प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न विद्वानवर्ग, लेखक स्वयं, सहपाठी मित्रहरू तथा अग्रज महानुभावहरूबाट प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग, सल्लाह, सुझाव, हौसला तथा प्रेरणा प्राप्त गरिएकाले सम्बद्ध सबैप्रति कृतार्थ रहनै पर्दछ । यसै क्रममा नवीन शीर्षक र चुनौतीपूर्ण कार्यलाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न रचनात्मक सहयोग गर्दै शुद्ध मन, वचन र कर्मले सरसल्लाह र निर्देशन गरी विद्वत् समय खर्चिने शोध निर्देशक तथा श्रद्धेय गुरु प्रा. डा. पारसमणि भण्डारीज्यूलाई सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रलाई व्यवहारमा उतार्न आवश्यक वातावरण, उपयुक्त प्रशासन र विभागीय स्वीकृति प्रदान गर्ने निवर्तमान विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामचन्द्र लम्सालज्यू र विभागीय प्रमुख प्रा. डा. सुषमा आचार्यज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधकार्य थालनीदेखि अन्त्यसम्म विशेष चासो दिएर प्राज्ञिक परामर्श र सामग्री सङ्कलनमा समेत रचनात्मक सहयोग गर्दै व्यस्त समयलाई मेरा निमित्त खर्चिने श्रद्धेय गुरुहरू प्रा. महेश्वर न्यौपाने र राजेन्द्र खनालप्रति नतमस्तक नै छु । साथै प्रा.डा. हेमाङ्गराज अधिकारी, डा.यादवप्रकाश लामिछाने, डा. राजेन्द्र पौडेल, केशव भुसाल लगायतका सम्पूर्ण आदरणीय गुरु र गुरुमाहरूको हौसलालाई विर्सन सकिदैन । यस शोधपत्रको तयारीका लागि प्रयुक्त भएका सम्पूर्ण सन्दर्भ ग्रन्थका लेखक तथा प्रकाशकहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधकार्यका लागि अन्तर्वार्ता दिई सहयोग गर्नुहुने कृतिका लेखक जगदीश घिमिरे र प्रश्नावली भरेर सहयोग गर्नुहुन सम्पूर्ण पाठकहरूप्रति आभारी छु । शोधकार्यलाई यो रूपमा ल्याउन सहयोग गर्नुहुने मित्रहरू रेवतकुमार ढकाल, तिलक लकान्द्री, उमेश भट्टराई, प्रदीप पौडेल, भूपेन्द्र वास्तोला, मनोज काफ्ले, सुन्दर भट्टराई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा शोधपत्र टाइप गर्न सहयोग गर्ने वी. ढकाललाई धन्यवाद नदिई रहन सकिदैन ।

शोधार्थी

भवानीप्रसाद ढकाल

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि.

शोधसार

शोध शीर्षक	: 'अन्तर्मनको यात्रा' संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अध्ययन
शोधार्थी	: भवानीप्रसाद ढकाल
शोध निर्देशक	: प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी
विभाग	: नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
क्याम्पस	: विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रि. वि., कीर्तिपुर
शैक्षिक वर्ष	: २०६५-२०६७
पृष्ठ सङ्ख्या	: ५९ + २० = ७९
जम्मा अध्याय	: चार

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो ।

नेपाली भाषिक साहित्यमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अध्ययन गर्ने क्रममा पुस्तकालयीय विधिका आधारमा जगदीश घिमिरेको संस्मरणात्मक कृति 'अन्तर्मनको यात्रा' लाई लिई त्यस कृतिभित्र शब्द, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, अनुच्छेदजस्ता विभिन्न भाषिक तहमा रहेका कोड मिश्रणको पहिचान गरी तिनीहरूलाई वर्णानुक्रममा राख्ने र तिनका भाषिक तत्त्वको व्याकरणात्मक आधारमा व्याख्या विश्लेषण गर्ने कार्य यसमा गरिएको छ । क्षेत्रीय विधिको प्रयोग गरी यो कृति पढेका काठमाडौँ उपत्यकाका पाठकहरूलाई प्रश्नावली भर्न लगाई कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणका कारणहरूको खोजी गरिएको छ ।

जम्मा चार अध्यायमा संरचित प्रस्तुत शोधपत्रको अध्याय एकमा शोध परिचय, अध्याय दुईमा कोड मिश्रणको सैद्धान्तिक परिचय, अध्याय तीनमा कोड मिश्रणका आधारमा अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिको विश्लेषण र अध्याय चारमा निष्कर्ष तथा सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

- क) यस कृतिमा शब्द, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, अनुच्छेदजस्ता भाषिक तहमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रण भएको पाइन्छ ।
- ख) यस कृतिमा जम्मा ४४९ वटा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड रहेकोमा शब्द तहमा ३२९ वटा वा सबैभन्दा बढी अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रण भएको पाइन्छ । यसैगरी पदावली तहमा १०५ वटा, उपवाक्य तहमा ३ वटा, वाक्य तहमा ११ वटा र अनुच्छेद तहका १ वटा अङ्ग्रेजी भाषिक कोडहरू मिश्रण भएका छन् ।
- ग) यस कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोडहरूको जम्मा आवृत्ति १०८७ रहेकोमा शब्द तहको जम्मा आवृत्ति ९१० पटक, पदावली तहको जम्मा आवृत्ति १६१ पटक, उपवाक्य तहको जम्मा आवृत्ति ३ पटक, वाक्य तहको जम्मा आवृत्ति १२ पटक र अनुच्छेद तहको जम्मा आवृत्ति १ पटक भएको पाइन्छ ।
- घ) यस कृतिमा ३२९ वटा शब्द तहका अङ्ग्रेजी भाषिक कोडहरूमध्ये २६७ वटा नाम शब्द, ३६ वटा विशेषण शब्द र २६ वटा क्रिया शब्द प्रयोग भएका छन् । १०५ वटा अङ्ग्रेजी भाषिक पदावलीमा नाम पदावली १०१ वटा र विशेषण पदावली ४ वटा प्रयोग भएका छन् । उपवाक्य तहमा ३ वटा भाषिक कोडहरूमा सबै नाम उपवाक्यको रूपमा आएका छन् । वाक्य तहका ११ वटा अङ्ग्रेजी भाषिक कोडहरूमा संरचनात्मक आधारमा सरल वाक्य ४ वटा, मिश्र वाक्य ५ वटा र संयुक्त वाक्य २ वटा रहेका छन् । साथै कार्यात्मक आधारमा सामान्यार्थक वाक्य ८ वटा र विध्यार्थक वाक्य ३ वटा प्रयोग भएका छन् ।
- ङ) यस कृतिमा प्रयुक्त २९ वटा सङ्क्षिप्त शब्दहरूको जम्मा आवृत्ति १५७ पटक रहेको छ ।
- च) अङ्ग्रेजी भाषाप्रतिको विश्वव्यापी चासो, प्रतिष्ठाको भाषा, लेखकको अङ्ग्रेजी भाषिक पृष्ठभूमि र अभ्यस्तता, युवा पिँढीको आकर्षणको भाषा, नेपाली भाषामा प्राविधिक र अन्य शब्दको अभाव, अङ्ग्रेजीमा परम्परित सामाजिक-सांस्कृतिक व्यवहार, नेपालीकरण गर्दा कृत्रिमता हुनाले, अभिव्यक्ति सरल, स्वभाविक, स्वतस्फूर्त र लोक व्यवहारयुक्त बनाउन, विषयवस्तुको मौलिक गुणस्तर कायम राख्न, साहित्यमा भिन्न प्रकृतिको भाषिकपन ल्याउन, अङ्ग्रेजी विषयवस्तुप्रति पाठकको अपेक्षा तथा विश्वास, समयको मागलाई सम्बोधन, गहनताका साथ व्याख्या र विश्लेषण गर्न, उत्तर आधुनिकतावादको प्रभाव, लेखकको सामाजिक, आर्थिक र प्राज्ञिक क्षमता उच्च हुनुजस्ता कारणबाट अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रण भएको पाइन्छ ।

विषयसूची

अध्याय एक : शोध परिचय	१-७
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधप्रयोजन	१
१.३ समस्याकथन	१
१.४ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.६ शोधकार्यको औचित्य	५
१.७ शोधकार्यको सीमा	६
१.८ शोधकार्यको विधि	६
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	७
अध्याय दुई : कोड मिश्रणको सैद्धान्तिक परिचय	८-
२१	
२.१ कोड : परिचय	८
२.२ कोड परिवर्तन : परिचय	९
२.२.१ कोड परिवर्तनको भाषिक स्थिति	११
२.२.२ कोड परिवर्तनका प्रकार	११
२.२.३ कोड परिवर्तनका कारणहरू	१३
२.२.४ कोड परिवर्तनको अवस्था	
१४	
२.२ कोड मिश्रण	१५
२.२.१ कोड परिवर्तन र कोड मिश्रणमा तुलना	
१८	
२.२.२ कोड परिवर्तन र कोड मिश्रणका सन्दर्भगत कारण	१९
२.२.३ अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिको परिचय	
२०	
२.२.४ कोड मिश्रणयुक्त भाषाको पहिचानगत आधार	२१

२.३ सारांश	२१
अध्याय तीन : कोड मिश्रणका आधारमा अन्तर्मनको यात्रा कृतिको विश्लेषण	२३-५२
३.१ अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिमा भाषिक तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२३
३.१.१ शब्द तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२३
३.१.२ पदावली तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२७
३.१.३ उपवाक्य तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२९
३.१.४ वाक्य तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२९
३.१.५ अनुच्छेद तहमा प्रयुक्त कोड मिश्रण	२९
३.२ अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त कोड मिश्रणको व्याख्या र विश्लेषण	३०
३.२.१ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको व्याख्या र विश्लेषण	३१
३.२.१.१ संस्मरणात्मक कृतिमा भाषिक तहमा प्रयुक्त समग्र अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको विश्लेषण	३१
३.२.१.२ संस्मरणात्मक कृतिमा भाषिक तहमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको आवृत्तिगत विश्लेषण	३२
३.२.१.३ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक शब्दहरूको शब्दवर्गका आधारमा विश्लेषण	३३
३.२.१.४ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक पदावलीको विश्लेषण	३५
३.२.१.५ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक उपवाक्यको विश्लेषण	३७
३.२.१.६ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक वाक्य (संरचनात्मक र कार्यात्मक आधारमा) को विश्लेषण	३७
३.२.१.७ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक अनुच्छेदको विश्लेषण	३९

३.२.१.८ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक संक्षिप्त शब्दहरूको विश्लेषण	४०
३.२.१.९ संस्मरणात्मक कृतिमा प्रयुक्त अङ्ग्रेजी भाषिक कोडहरूको आवृत्तिगत विश्लेषण	४१
३.३ अन्तर्मनको यात्रा संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणका विषयमा पाठक प्रतिक्रियाको व्याख्या र विश्लेषण	४३
३.३.१ संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणका विषयमा पाठक अभिमतको व्याख्या र विश्लेषण	४३
३.३.२ संस्मरणात्मक कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणका कारणबारे पाठक धारणाको व्याख्या र विश्लेषण	४७
३.४ सारांश	
५२	
अध्याय चार : निष्कर्ष तथा सुझाव	५४-५९
४.१ निष्कर्षहरू	
५४	
४.१.१ कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणको अवस्था	
५४	
४.१.२ कृतिमा अङ्ग्रेजी भाषिक कोड मिश्रणका कारण	५६
४.२ शैक्षणिक प्रयोजन	
५७	
४.३ सुझावहरू	
५८	
४.४ भावी अध्ययनका लागि सम्भावित शीर्षकहरू	
५९	
सन्दर्भसामग्री सूची	
अनुक्रमाणिका	

तालिकासूची

१. तालिका सङ्ख्या - १	३१
२. तालिका सङ्ख्या - २	३२
३. तालिका सङ्ख्या - ३	३३
४. तालिका सङ्ख्या - ४	३६
५. तालिका सङ्ख्या - ५	३८
६. तालिका सङ्ख्या - ६	३८
७. तालिका सङ्ख्या - ७	४१
८. तालिका सङ्ख्या - ८	४३
९. तालिका सङ्ख्या - ९	४८